

$f 199.244,63 = f 3.417$, zoodat een belastbare uitdeeling is gedaan van $f 16.400 - f 3.417 = f 12.983,-$;

waarom hij heeft geconcludeerd tot handhaving van den aanslag.

Overwegende, dat den Raad bij het onderzoek gebleken is: dat in het onderhavige boekjaar van appellante aan een aandeelhoudster op een nominaal bedrag aan aandelen in de naamlooze vennootschap aan appellante ten bedrage van nominaal $f 16.400,-$, waarop 100 % gestort was, 200 % bij terugkoop door appellante is uitbetaald;

dat het boven pari uitgekeerde bedrag door de N.V. werd afgeboekt op de reserverekening en de extra reserverekening voor resp. $f 1.640,-$ en $f 14.760,-$;

dat deze beide reserverekeningen zijn tegoed geschreven uit winst uit het bedrijf en uit winst uit uitgifte van aandelen en wel beide in dezelfde verhouding;

dat het totaal bedrag dezer reserves $f 297.264,63$ bedraagt en het bedrag van $f 199.244,63$ daarvan ontstaan is uit gereserveerd agio;

Overwegende, dat inkoop van eigen aandelen onder de omstandigheden als in dezen aanwezig als een belastbare uitdeeling aan aandeelhouders moet worden beschouwd, voor zoover deze niet terugbetaling van kapitaal te achten is;

Overwegende, dat appellante het geheele op de aandelen uitbetaalde bedrag terugbetaling van kapitaal geacht heeft omdat dit bedrag uit behaalde agio op aandeeluitgifte zou zijn bestreden, doch de Raad die meening niet deelt;

Overwegende toch, dat blijkens de tot stand gebrachte boeking van de inkoopshandeling de betaling van het surplus van 100 % is bestreden uit de baten van de reservefondsen, die beide zijn gevormd uit winsten uit bedrijf en uit uitgifte van aandelen in vorige jaren;

Overwegende, dat wanneer nu van het bedrag van een aldus gevormde reserverekening een som wordt afgeschreven zooals en tot een bedrag zooals in deze heeft plaats gehad, niet meer kan worden gezegd, dat het van het deel ontstaan uit ingehouden agio, dan wel uit het deel ontstaan uit ingehouden winst is afgeschreven;

Overwegende, dat waar evenwel niet te loochenen is, dat de reserverekeningen zijn ontstaan uit de beide factoren, het den Raad billijk voorkomt, dat voor de toepassing van de wet op de dividend- en tantiëmbelasting het er voor gehouden wordt, dat een van die rekeningen afgeschreven bedrag ter uitbetaling als voorzeggd. ontstaan is op gelijke wijze als het totaal bedrag der reserve en dat dus in het afgeschreven bedrag in dezelfde verhouding winst uit het bedrijf en winst uit agio voorkomt als in de geheele reserve;

Overwegende, dat de Inspecteur daartegenover heeft aangevoerd, dat behoorde te worden aangenomen, dat in het bedrag van het uitbetaalde surplus in gelijke verhouding zich terugbetaald agio bevindt, als de uitgekochte aandeelhouder deelgerechtigd was in het nominaal kapitaal van appellante, doch de Raad de daaruit gemaakte gevolgtrekking niet kan aanvaarden, omdat naar den door den Inspecteur aangegeven maatstaf de terugkoop der aandelen niet heeft plaats gehad, omdat die verhouding in de samenstelling der reservefondsen niet wordt gevonden en omdat het uit billijkheid, rekening houdende met den oorsprong van het bedrag van de reservefondsen, de voorkeur verdient den feitelijken toestand in het oog te houden boven het aanleggen van een fictieven maatstaf;

Overwegende, dat mitsdien appellante's subsidiair bezwaar gegrond is en dus niet een bedrag van $f 16.400$. doch slechts een van $f 5.408,-$ in de belastbare uitdeeling aan aandeelhouders enz. had mogen worden inbegrepen;

Overwegende, dat dus de aanslag in zoover niet in stand kan blijven.

Vernietigt den aanslag doch alleen voor zoover betreft het bedrag der uitdeeling aan aandeelhouders enz. en stelt dit opnieuw vast op $f 246.237$, te verminderen ingevolge art. 3 der wet met $f 16.133$, blijft $f 230.104$.

ABSTRACT OF CONCREET KAPITAALBEGRIIP

In de Maart- en Aprilnummers van den vorigen jaargang van dit maandblad wijdde Prof. *Bordewijk* beschouwingen aan het kapitaalbegrip, dat ik in mijn dissertatie „Eenige grondslagen voor de financiering der onderneming” in navolging van moderne economen heb gehanteerd. Deze beschouwingen leidden hem tot een groot opgezette kritiek op het abstracte kapitaalbegrip, waartoe ik mij aangetrokken heb gevoeld. Hier zoowel als in zijn gewaardeerde recensie van mijn proefschrift in het *Rechtsgelceerd Magazijn* van Maart 1922 geeft Prof. *Bordewijk* te kennen, dat naar zijn meening niet de beschikkingsmacht over zekere goederen, maar het geheel dier goederen zelf kapitaal moet worden genoemd.

Hoewel mijn tegenwoordige werkzaamheid mij slechts zelden in aanraking brengt met de strijdfragen omtrent de grondbegrippen der theoretische economie¹⁾, wil ik toch een poging wagen, den na het voltooiën van mijn proefschrift losgelaten draad weer op te vatten. Dat ik minder toegerust verschijn dan Prof. *Bordewijk*, die met de materie in kwestie geregeld, op katheders en in geschrifte, omgaat, is dus te begrijpen. Bij de lezing van wat hier volgt houde men er rekening mede.

Mijn criticus begint met het aanwijzen van een aantal onzuiverheden in de bewijsvoering van *Clark*, wiens kapitaalbegrip mij bij mijn uiteenzettingen tot steun heeft gediend, mij wellicht heeft geïnspireerd. Ik neem de vrijheid, dit gedeelte van Prof. *Bordewijk's* kritiek onbeantwoord te laten. Want voor de bewijsvoering van *Clark* ben ik niet verantwoordelijk; ik mag dien schrijver broksgewijze geeiteerd hebben, zijn kapitaalbegrip mag mij hebben bekoord, dat wil nog niet zeggen, dat ik alles, wat hij betoogt, onderschrijf. Ik kan dezen aanval op *Clark* te eer langs mij heen laten gaan, waar ik de kwestie van het vergankelijke kapitaalgoed en het duurzame kapitaal alleen als historisch element in mijn uiteenzetting heb gebezigd, niet als argument in mijn eigen betoog. Dit is volkomen begrijpelijk, want terwijl de meeste beschouwingen van economische schrijvers over het kapitaalbegrip de voorbereiding vormen voor een verklaring van het renteververschijnsel, waarbij het phenomeen der duurzaamheid zoo groote moeilijkheid bracht, is het renteververschijnsel nergens object geweest van mijn proefschrift, dat zich dan ook met de duurzaamheid van de rentebron niet verder heeft ingelaten.

Op één enkel punt heb ik deze kwestie aangeroerd. In den eersten druk van mijn proefschrift — in de latere uitgaven heb ik een groot deel der onderhavige beschouwingen om in het voorbericht vermelde redenen weggelaten — merkte ik op, dat *von Böhm-Bawerk* slechts zoo consequent het concrete kapitaalbegrip kon hanteeren, doordat hij de kwestie van het blijvend rente-inkomen zorgvuldig vermeed, totdat hij het uit een reeks van ruilhandelingen ging verklaren. Tegen die uitlating komt Prof. *Bordewijk* op. Allereerst, omdat hij meent, dat ik den grooten voorganger *Von Böhm* een trueje zou aanwrijven: het wegdoezelen van een verschijnsel, dat in zijn betoog niet paste. Zulks heeft nimmer in mijn bedoeling gelegen, integendeel, het

¹⁾ Ziehier ook de oorzaak van mijn zéér late repliek, waarvoor ik Prof. *Bordewijk* en den lezers mijn excuus aanbied.

zorgvuldig vermijden van een verschijnsel tot op het oogenblik, dat het voor behandeling rijp is, demonstreert juist de didactische zuiverheid van *Von Böhm's* betoog. Prof. *Bordewijk* meent echter, dat *Von Böhm* dat blijvend rente-inkomen al eerder behandelt dan op de door mij aangewezen plaats. Bijkans 400 bladzijden tevoren heeft hij n.l., aan de hand zijner bekende concentrisehe jaareirkels de kapitaalvorming behandelend, gedemonstreerd, dat wanneer het kapitaal stationair wordt gehouden, „im Beharrungszustand”, het volksinkomen gelijk blijft. Hieraan voegt Prof. *Bordewijk* toe, dat van dat gelijkblijvend volksinkomen het rente-inkomen deel uitmaakt en dat niets ons noopt, aan te nemen, dat, terwijl het volksinkomen hetzelfde blijft, het rente-inkomen zou veranderen.

Deze verwijzing naar *Von Böhm—Bawerk* komt mij in het betoog van Prof. *Bordewijk* gevaarlijk voor. Voor eerst, omdat niets erop wijst, dat de schrijver op dat punt zijner theorie reeds het blijvend rente-inkomen op het oog had. Ik kan daarover niets in het betreffende hoofdstuk vinden. En de interpretatie van Prof. *Bordewijk*, dat het gelijkblijvend volksinkomen ook een gelijkblijvend rente-inkomen moet bevatten, strookt weinig met de voorzichtige, stap voor stap voortgaande deductie van *Von Böhm*. Deze zou zulks op dit punt, waarop hij nog geen rente-theorie ontwikkelde, zeker niet hebben verondersteld; ook al heeft hij, toen hij zijn standaardwerk schreef, nog niet kunnen kennis nemen van de leer van *Schumpeter*, die ons doet twifelen of, wanneer het kapitaal „im Beharrungszustand” verkeert, het volksinkomen wel een „dritten statischen Einkommenszweig” bevat, heeft *Von Böhm* voorzichtiglijk vermeden, iets over de distributie van dat volksinkomen ten beste te geven. En zelfs al stond het vast, dat een deel van dat inkomen het karakter van kapitaalrente bezat, zou zich dan van het oogenblik, waarop het kapitaal in de tegenwoordige samenstelling was geraakt, tot het moment, waarop de „Beharrungszustand” zich had geconsolideerd, geen verschuiving in de functionele verdeling van het inkomen hebben voorgedaan, waarschijnlijk ten nadeele der kapitaalrente? Ik kan dan ook niet meegaan met Prof. *Bordewijk*, indien hij meent, dat *Von Böhm* in het tweede boek zijner *Positive Theorie* het blijvend rente-inkomen reeds in oogenschouw neemt.

Von Böhm's theorie der kapitaalvorming, zijn „Kapital im Beharrungszustand”, schijnt erop te wijzen, dat hij reeds in het tweede boek zijner *Positive Theorie* het oog had op „a procession of goods which originate, ripen and perish”, maar niettemin geen oogenblik in de verleiding komt om, zooals Prof. *Bordewijk* het zoo elegant uitdrukt, de wereld der tastbaarheden te veruilen voor eene, waarin *Clark's* permanentie zich zou kunnen thuis gevoelen. Zeker, *Von Böhm* noemt de goederen, die zich in de verschillende eirkels bevinden en zich telkens verder van het middelpunt verwijderen om uit den kring te verdwijnen en door andere te worden vervangen, kapitaal, terwijl *Clark* den omtrek of de oppervlakte van den buitensten cirkel met dien naam zou bestempelen. Maar voor *Von Böhm's* rente-theorie is die opvolging, die centrifugale beweging, voorshands weinig relevant. Hij verklaart de rente, voor elken maatschappijvorm, uit een bepaald kapitaalvoorraad. Hij toont voor den socialisten staet de rente aan, voortvloeiend uit bepaalde duurzame verbruiksgoederen en uit bepaalde productiemiddelen, b.v. de bekende jonge eikeboompjes. Hij draait daarbij geen film af — het beeld is van Prof. *Bordewijk* — maar laat lantaarnplaatjes zien. Daarom kan hij ook refereeren aan het eetservies voor twaalf personen¹⁾, waarvan weleens een stuk breekt en door een ander vervangen wordt, maar dat toch steeds een concrete

verzameling van concrete voorwerpen blijft. Inderdaad, men doet met dat eetservies hetzelfde als *Von Böhm* met het kapitaal: men haalt het bijtijden te voorschijn, constateert dan zijn concrete samenstelling en plukt een zijner rijp geworden nutsprestaties.

Zoodra *Von Böhm* echter overgaat tot de verklaring van het blijvend rente-inkomen in de ruilmaatschappij (vrij achteraan in het vierde boek), wordt ook voor hem de optocht der goederen van beteekenis. Daarop slaat het citaat, dat ik in mijn proefschrift aan *Von Böhm* ontleende en daarop heeft ook het citaat betrekking, dat Prof. *Bordewijk* op blz. 41 van dit tijdschrift (jaargang 1925) aanvoert ten bewijze, dat het eeuwige vloeiën van het rente-inkomen slechts een verschijnsel is van de ruilmaatschappij. Zoodra de werkelijkheid alzo wordt benaderd, krijgt het „Subsistenzfonds”, dat al uit zéér vlottende elementen bestaat en dat zelfs bij de meest concrete opvatting van het kapitaalebegrif als fonds wordt aangezien, grootere beteekenis. Ik meen dus volkomen recht te hebben, zooals ik in mijn proefschrift deed, *Von Böhm's* consequent concrete kapitaalopvatting los te maken van de werkelijke verschijnselen en te constateeren, dat dáár, waar hij tot die werkelijke verschijnselen nadert, er ook bij hem aanwijzingen voor een abstract kapitaalebegrif zijn op te merken.

Bezien wij de geheele kwestie nu nader, dan zien wij, dat het geheele verschil in opvatting voortspuit uit een verschil in doelstelling, zooals zoo vaak een strijd om begrippen en definities meer een kwestie is van beschouwing van verschillende kanten eener zelfde zaak dan van meeningsverschil. *Von Böhm* zelf schrijft in zijn zooveen aangehaald artikel, dat de bekende polemiek met *Clark* opende: „Bei Begriffen und Namen handelt es sich in der Regel nicht um ein „wahr” oder „falsch”, sondern nur um ein „zweckmässig” oder „unzweckmässig”. Een begripsbepaling, die voor het eene doel — b.v. de verklaring van het renteverschijnsel voor elken maatschappijvorm ofwel de rechtvaardiging der kapitaalrente tegenover de aanhangers der uitbuitingsleer — zeer doelmatig mag blijken, kan tegelijkertijd volkomen falen voor een ander doel — b.v. het onderzoek van den kapitaalomloop in de moderne ruil- in credietmaatschappij.

Welnu, voor *Von Böhm's* hoofddoel, de verklaring van de kapitaalrente als natuurlijk verschijnsel in iedere maatschappij, is zijn concrete kapitaalebegrif alleszins ter plaatse. De „Rechte und Verhältnisse” onzer hedendaagse maatschappij verbergen de diepere oorzaken van het renteverschijnsel achter een gordijn, dat *Von Böhm* met vaste hand wegtrekt en weghoudt. Gelijk men steeds moet doen bij diep onderzoek gaat *Von Böhm* abstraheerend te werk, ziet hij geheel af van de credietverhoudingen der werkelijkheid, veelal zelfs van den privaten eigendom. Hier kan *Von Böhm's* kapitaalebegrif zeer zeker dienen¹⁾; het resultaat zijner abstracte behandeling ter verklaring van het renteverschijnsel *in het algemeen* is zoo beroemd dat ik den lof ervan niet nog eens behoef te verkonfiden. Niettemin is er herhaaldelijk twijfel uitgesproken, of door deze brillante verklaring het kapitaalrenteverschijnsel der empirische werkelijkheid veel nader tot ons is gekomen. „En zoo dit niet het geval is — meent *Frijda* — dan komt dit niet het minst voor rekening van het feit dat *Von Böhm* zijn theorie heeft opgebouwd in te ver gaande abstractie²⁾”. Het komt mij voor, dat aan *Von Böhm* te ver gaande abstractie niet kan worden verweten, wél, dat hij bij zijn abstracties heeft volhard. Want de methode der abstraheerende en isoleerende beschou-

¹⁾ *Von Böhm—Bawerk*. Zur neuesten Literatur über Kapital und Kapitalzins. Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung 1906, blz. 443 v.v.

¹⁾ Of voor dit doel *Böhm's* kapitaalebegrif of dat van *Clark* de voorkeur verdient is een vraag, die ik niet heb te beantwoorden.

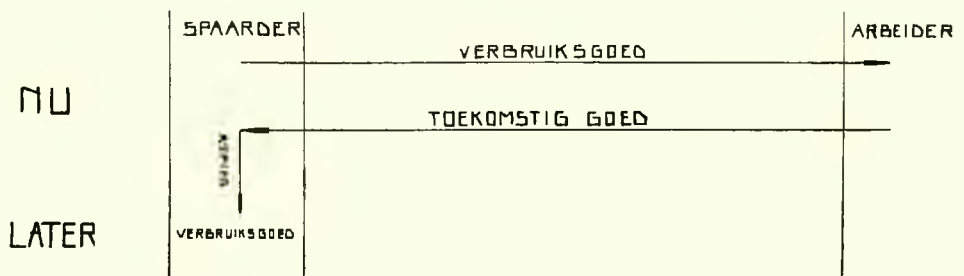
²⁾ Mr. Dr. H. *Frijda*, Realisme en theoretische economie, Haarlem 1916, blz. 23.

wing brengt mede, dat men bij het benaderen der werkelijkheid gaandeweg de abstractie doet afnemen om eindelijk tot het verschijnsel der werkelijkheid te komen. Dit laatste nu heeft *Von Böhm* m.i. nagelaten: zelfs daar, waar hij de werkelijkheid nadert, blijft hij abstraheeren van credietverhoudingen, die van den „Kapitalmarkt in voller Entfallung” toch wel een zeer kenmerkende factor uitmaken.

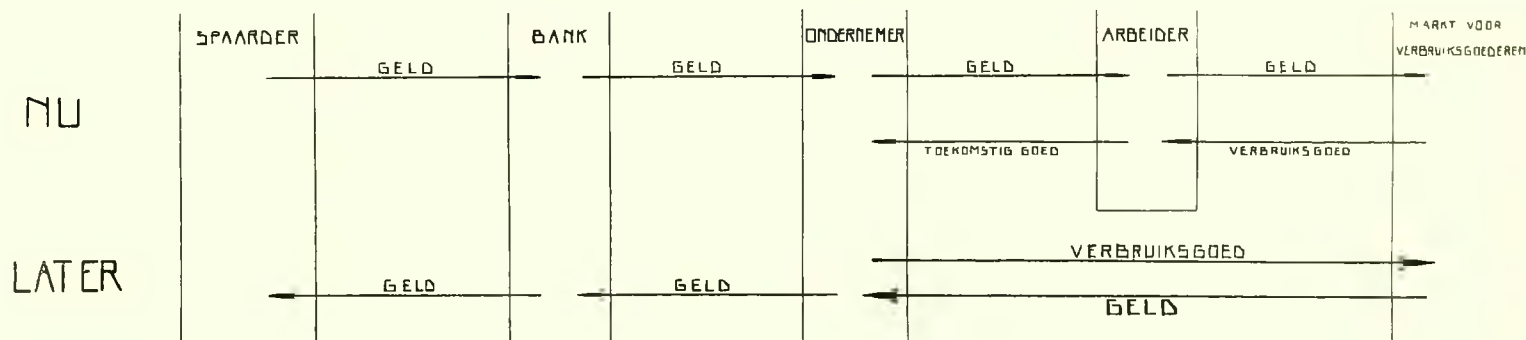
Of is het niet al te abstract om iemand, die f 100 naar de spaarbank brengt om over een jaar f 102,64 terug te ontvangen, voor te stellen als een handelaar, die tegenwoordige goederen te koop heeft? Is het niet te ver van de werkelijkheid, het disconteeren van een driemaandswissel voor te stellen als een ruil van verbruiksgoederen tegen grondstoffen en arbeid voor een drie maanden durende productie van nieuwe verbruiksartikelen? Ik ontken niet, dat het deponeren van een bedrag bij een bank of het disconteeren van een wissel tengevolge heeft, dat er ergens een ruil van verbruiksgoed tegen goed van hogere orde plaats vindt, maar wil men den kapitaalmarktloop en het credietverkeer — wellicht ook het renteverschijsel — der realiteit verklaren, dan mag men zich niet tot dien ruil bepalen, dan mag men niet uit het oog verliezen de banden, die de crediettransacties met

den ruil verbinden. De inlegger ter spaarbank bezit geen verbruiksgoederen en ontvangt geen „Zukunftsgüter”, waarmede hij trouwens geen raad zou weten. Hij heeft slechts geld, waarvoor hij verbruiksgoederen zou kunnen kopen, hij bezit de macht, verbruiksgoederen tot zich te nemen. Maar zulks wenscht hij niet te doen, want hij heeft geen consumptie in den zin. De arbeiders, die de verbruiksgoederen begeeren en er hun arbeidskracht voor te koop bieden, bereiken onzen spaarder niet; bovendien, wat moet deze met hun arbeidskracht doen? Onze spaarder bepaalt zich ertoe, zijn geld — macht over verbruiksgoederen thans — over te dragen aan een bank tegen belofte van latere teruggave van geld — macht over verbruiksgoederen in de toekomst. De bank draagt het weer over aan een ondernemer. En deze ruilt de macht over verbruiksgoederen tegen de arbeidskracht der arbeiders, zoodat de laatsten de verlangde verbruiksgoederen verkrijgen en hij door productie in de toekomst de verbruiksgoederen zal bezitten of kunnen verkrijgen, waarover de spaarder na afloop van den termijn wellicht zou willen beschikken. Schematisch voorgesteld wordt een en ander aldus:

ABSTRACTE VOORSTELLING VAN VON BÖHM—BAWERK:

WERKELIJKHEID.

Deze schema's toonen hetzelfde resultaat, het bovenste is een eenvoudiger voorstelling, ontdaan van alle compliceerende credietverhoudingen. Die eenvoudige voorstelling is noodig om tot goed begrip te komen: bij oppervlakkige beschouwing ziet men in de werkelijkheid slechts de beide lijnen, die de geldbeweging aangeven en blijft de tegengestelde beweging der goederen verborgen. Waar de uiterlijk waarneembare vorm niet relevant is, kan men dien veronachtzamen en met de vereenvoudigde abstracte voorstelling volstaan. Voor een behandeling van de kapitalistische productie en het renteverschijsel, *geabstraheerd van de credietverhoudingen*, kan het concrete kapitaalbegrip — merkwaardige paradox! — dienen bewijzen. Maar waar de credietverhoudingen en de kapitaalverplaatsingen der werkelijkheid object van beschouwing zijn, komt men er niet ver mee. Het sociale kapitaal, gegeven voor een abstracte behandeling der economische problemen, moge als voorraad geproduceerde productiemiddelen voldoende gedefinieerd zijn, ter bepaling van

het individueele kapitaal zijn naast de „Unterhaltsmittel, die die Unternehmer ihren Arbeitern vorschiesen” — komt loon in natura nog veel voor? — de „Rechte und Verhältnisse” onmisbaar.

Hier wordt geenszins onderscheid gemaakt tusschen een kapitaalbegrip voor de economie en een voor de bedrijfsleer. Dat kan men van mij, die het onderscheid tusschen beide leervakken niet ken, ook niet verwachten. De economen, die over het bankwezen schrijven, maken reeds lang, min of meer bewust, gebruik van een abstract kapitaalbegrip, omdat het andere voor hun behandeling van de realiteit ongeschikt is. En de theoretische economen, die het abstracte kapitaalbegrip hanteeren, zijn tegenwoordig legio.

Prof. *Bordewijks* uitvoerige juridische beschouwingen meen ik te mogen voorbijgaan: ik heb de begrippen beschikkingsmacht en koopkracht geenszins juridisch gedacht. Zelfs waar ik ze heb vergeleken bij eigendoms- en vorderingsrecht is het

niet in mij opgekomen, ze daarmede gelijk te stellen. Evenmin als uit $a : b = c : d$ afgeleid mag worden $a = c$ en $b = d$, evenmin mag men uit de beeldspraak, dat koopkracht in beschikkingsmacht zich *ongeveer* verhouden als vordering en eigendomsrecht, besluiten, dat de juridische kenmerken van het eigendomsrecht ook die van de beschikkingsmacht moeten zijn.

N. J. POLAK

Naschrift

Het doet mij veel genoegen, dat Prof. *Polak* mijn critiek op zijn kapitaalbegrip niet onweersproken heeft gelaten, en dankbaar maak ik van de mij door de Redactie geboden gelegenheid gebruik, om naar aanleiding van de bovenstaande regelen van den geëerden schrijver nog enkele opmerkingen te plaatsen. In het belang der zaak, dat wil zeggen: om den lezer, zoo mogelijk, voor zijn keus nog meer steun te geven.

Aan mijn critiek op *Clark* gaat de heer *Polak* voorbij. En inderdaad, voor diens bewijsvoering is de schrijver niet zonder meer aansprakelijk. Maar toch — hoe dicht staat *Polak* bij *Clark*! Hij wil in zekeren zin tusschen den concreetist *v. Böhm Bawerk* en den abstracten *Clark* bemiddelen, hij „wil trachten een begrip te ontwikkelen, dat, steunend op de bestaande theorieën, voor de technische uitwerking als grondslag kan dienen”, en hij belandt, wel beschouwd, bij *Clark*. Het eenige verschil is, zoo ik goed zie, in de formulering gelegen. Want bij *Clark* vinden we *niet* het equivalent voor den *term* beschikkingsmacht, wel echter de equivalente gedachte. Maakt het verschil of men zegt: „Die beschikkingsmacht is kapitaal. Zij is steeds gevestigd op een bepaald aan te wijzen goed. Maar omdat ieder goed tegen andere kan worden verruild, kan zij te allen tijde worden omgezet op een ander goed en is zij uit dien hoofde abstrakt”, dan wel: „We may think of capital as a sum of productive wealth, invested in material things which we are perpetually shifting — which come and go continually — although the fund abides,” waaraan uit vele nog deze uitspraak ware toe te voegen: „A value, an abstract quantum of productive wealth, a permanent fund — that is what the hundred thousand dollars in our illustration really signify but if it be thought of as actually embodied in concrete things, it is not an abstraction, but a material entity.” Kapitaal is ook bij *Clark* beschikkingsmacht (fonds) over wisselende concrete (kapitaal) goederen, of met zijn woorden: „capital thus lives, as it were, by transmigration, taking itself out of one set of bodies and putting itself into another, again and again.” Wat wil dit „putting itself into” anders zeggen, dat dat de beschikkingsmacht zich vestigt op andere objecten? Zoo bedoelt *Clark* het, zoo ook *Polak*. En die bedoeling is m.i. rechtstreeks uit de duidelijke woorden af te leiden. Ik geloof toch eigenlijk niet, — het zij in bescheidenheid gezegd — dat er reden was voor den geëerden schrijver om mijn critiek op *Clark*, als hem niet aangaande, naast zich te leggen. Zegt de heer *Polak* niet zelf: „Gelijk *Clark*'s permanente fonds is de beschikkingsmacht op een bepaald moment concreet, in den loop der tijden echter abstrakt”? Sluit hij niet, met *Clark*, het gebruiksgoed buiten den kring der goederen, waarover te kunnen beschikken kapitaal constitueert? En sluit hij niet, wederom met *Clark*, omgekeerd den grond *binnen* dien kring? Zegt de geachte schrijver tenslotte niet zelf op blz. 5 van den 3en druk van zijn boek: „Wij zullen dus in navolging van *Clark*¹⁾, *Amonn* en *Komorzynski* het kapitaal

beschouwen *als opgehoopte beschikkingsmacht over goederen, welke nog niet ten verbruike zijn opgenomen*²⁾”? Misschien zal de schrijver ons nog eens precies willen inlichten, in welk opzicht hij in dezen van *Clark* verschilt, zoodat critiek, op *Clark* uitgebracht, hem (P.) niet zou treffen. Voorhands acht ik geen verschil van ook maar *eenige* relevantie tusschen beide schrijvers op dit punt aanwezig.

Nu speelt verder wel de „permanence” vooral bij het renteververschijnsel een rol, waarover de heer *Polak* niet schreef, doch keert niet bladzijde na bladzijde de *beschikkingsmacht* terug — bij de credietverleening, de financiering, de besparing enz. —, in den zin van hetgeen *blijft* te midden van den stroom der goederen? Het gansche „schijninkomen”, waarover de heer *Polak* zoo belangwekkend schrijft, is niets dan „permanence”, de omloop van kapitaal (zie Hoofdstuk VI, het Kapitaal der productie-ondernemingen) evenzoo. De duurzaamheid van de *rentebron* moge niet nader zijn onderzocht, de duurzaamheid van den *productiefactor* is ook bij *Polak* voortdurend aan de orde en hij is daarbij wederom in overeenstemming met *Clark*, die de *permanence* juist bij de *productie* demonstreert.³⁾

Wat het „zorgvuldig vermijden” door *v. Böhm* aangaat inzake het blijvend rente-inkomen, aanvaard ik grif de nadere toelichting van den schrijver, waardoor voor mijn indruk geen plaats is. Ik constateer dat met genoegen. Doch nu nog het punt der concentrische cirkels. Naar mijn zienswijze had *v. Böhm* reeds vóór in zijn Positieve Theorie, bij de leer der kapitaalvorming, het blijvend rente-inkomen besproken. De heer *Polak* acht de verwijzing gevaarlijk. Gaarne geef ik toe, dat *v. Böhm* niet in zijn betoog over de theorie der kapitaalvorming het blijvend rente-inkomen met zooveel woorden heeft opgenomen. Hij heeft het alleen over kapitaal, dat door productie tot inkomen wordt. En hij schildert onder meer onder welke omstandigheden kapitaal en „volksinkomen” *beide* gelijk blijven, n.l. 30 miljoen arbeidsjaren aan kapitaalgoed en 10 miljoen arbeidsjaren aan genotsgoed. Heb ik ongelijk, met hierin *v. Böhm*'s *permanence*, doch dan *concreet*, te ontwaren? Of het gelijkblijvend volksinkomen — dat alléén gelijk blijft, indien en voorzover niet spaardisposities of interen tusschenbeide komen, dus alléén bij gelijken inhoud der concentrische kapitaalcirkels — niet in zich sluit althans permanent rente-inkomen, is iets waarover m.i. nauwlijks twijfel kan rijzen. En waarom zou de rentestand zich wijzigen en aldus aan dat gelijke kapitaal een wisselend aandeel in het gelijke product toebedeelen? Juist de „Beharrungszustand” geeft m.i. recht om te onderstellen, dat ook de vraag naar kapitaal dezelfde is gebleven. Immers, wordt deze b.v. grooter en gaat de rente omhoog, dan wordt méér kapitaal gevormd dan nodig is voor het *aanvullen* van den kapitaalvoorraad, dus bij *v. Böhm*'s cijfers méér dan 6 miljoen arbeidsjaren. Dan is echter de Beharrungszustand verlaten. Wat overigens hiervan zij: *Clark*'s *permanence* slaat op de *productie*, en wanneer *v. Böhm* ons doet zien, welke voorwaarden moeten zijn vervuld, zal kapitaal intact blijven, waarbij wederom het terrein der productie geen moment wordt verlaten, dan heeft hij de *concrete* „permanence” verklaard. Wanneer dan straks de agio-leer het renteververschijnsel heeft ontleed, zoo is — waar het sociale kapitaal en permanent kan zijn en rente draagt — het raadsel van het permanente rente-inkomen toch wel opgelost. De band is zóó nauw, dat, gelijk iedereen weet, besparing tot meer-rente-inkomen

²⁾ Cursivering van Dr. *Polak*.

³⁾ The distribution of wealth, 1914, blz. 116/117: Capital consists of instruments of production. The capital of the world is, as it were, one great tool in the hand of working humanity The most distinctive single fact about what we have termed capital is the fact of permanence.”

¹⁾ Cursivering van mij.

leidt, interen tot minder. De permanenee van rente-inkomen en de permanenee van kapitaal zijn onderworpen aan vrijwel dezelfde voorwaarden. Alleen het consumtief crediet, dat voor de rente een claim geeft op productie met ander kapitaal, vormt op die gelijkheid van voorwaarde een uitzondering. De heer *Polak* zal het wel met mij eens zijn, dat het consumtief crediet slechts een bijhangsel is, hetwelk den rentestand *verhoogt*, niet of nauwelijks (ik denk aan *v. Böhm's* eersten grond) *schept*. Waar het op aan komt is, dat het *blijven* van kapitaal door *v. Böhm* reeds is onderzocht bij de ontwikkeling van de "Theorie der Kapitalbildung". En dat hij dit blijven doet samenvallen met de opschuiving van de rijpheidscircels, m.a.w. met de wisseling, vervorming, overleiding van *Clark's* capital-goods!

Waarin steekt toch eigenlijk *Clark's* *vergissing*? Zie ik goed: in het principieele verschil bij dezen auteur tussehen tijdstip en tijdsverloop. Hij ziet niet, of realiseert zich niet, dat de Tijd niets is dan een voortgaande aaneenrijging van oneindig kleine *tijdruimten*, die wij onnauwkeurig *tijdstippen* noemen. Op een oogenblik is „het” kapitaal concreet, in den tijd is „het” kapitaal abstract. Maar dat kan niet, dat is logisch ondenkbaar. Elk *volgend* oogenblik wordt dat z.g. abstracte kapitaal concreet. De waarheid is, dat het tijdsverloop ons te zien geeft een aaneensnoering van tijdstippen in bovenbedoelden zin en *dus* van concreet kapitaal. Wanneer het complex van kapitaalgoederen op één oogenblik „het” kapitaal kan zijn, dan zal het totaal van kapitaalgoederen op alle oogenblikken ook „het” kapitaal aller tijden moeten wezen. Bij deze visie op den tijd is er voor een abstract kapitaalbegrip dat het *tijdstip* buiten den *tijd* wil stellen, geen plaats. En zou *Clark* het begrip tijdstip met mathematische scherpte bedoelen, dus als een *punt*, zonder dimensie, dan zou hij eerst recht abstract worden, waar hij juist concreet wil zijn: voor het *bestaan* is tijdruimte noodig zij het oneindig klein.

Met belangstelling nam ik kennis van hetgeen de heer *Polak*, op het voetspoor van *v. Böhm*, zegt over de doelmatigheid in de begripsbepaling van kapitaal. Bij *v. Böhm* staat de rente op den voorgrond. Een begrip, dat voor de renteverklaring dienstig is, „kan tegelijkertijd falen voor een ander doel”, aldus de heer *Polak*, en hij noemt als voorbeeld den kapitaalomloop in de moderne ruil- en credietmaatschappij. Dit alles is in beginsel juist. Het wezen van iets wordt door den naam niet anders. Het blijft in mijn oog echter bedenkelijk den term kapitaal voor een abstractie te bezigen, met alleen een concessie aan het concrete voor het „tijdstip”. Een begrip moge aan doelmatigheid dienstbaar zijn en voor bepaalde doeleinden van onderzoek vervorming toelaten: „Vor allem muss selbstverständlich die anzunehmende Begriffsbestimmung logisch unanstössig sein”, aldus *v. Böhm* bij de opstelling van de „Leitenden Grundsätze” der begripsvorming. Iets, dat tegelijk concreet en abstract is, voldoet m.i. aan dien eersten eisch geenszins. Maar bovendien: de heer *Polak* heeft zijn kapitaalbegrip *niet beperkt bedoeld*, doch *algemeen* en voor *algemeen gebruik*. Hij critiseert *v. Böhm* en ook *Clark*: „De goederenvoorraad is te onbestendig het fonds is te abstract”¹⁾ en hij besluit het eerste hoofdstuk met de woorden: „Ik heb hier een kapitaalbegrip ontwikkeld, eenigermate eklektisch, verwant aan de denkbeelden van *Aronn*, van *Clark*, van *Marx*, een kapitaalbegrip, dat naar ik meen vatbaar is voor uitwerking, *zooewel in theoretisch-economische*, als in handelsechnische richting.” Ik mocht dus, van theoretische-economisch standpunt, zoodanig kapitaalbegrip gaan onderzoeken. Evenzeer als het algemeen bedoelde kapitaalbegrip van *Clark*.

1) Blz. 13 der „Eenige Grondslagen”, Proefschrift.

Merkwaardig is—sit venia verbo—het stuivertje verwisselen van abstract en concreet, waar de concretist *v. Böhm* te zeer abstract zou zijn gebleven — hij abstraheert volgens *Polak* van de credietverhoudingen — terwijl de abstracte fondstheoretici juist wel de concrete verschijnselen hebben onderzocht. Is het echter niet min of meer „weltfremd” de beschikkingsmacht over geld precies eender als die over alle andere niet-verbruiksgoederen kapitaal te noemen alleen wegens de *oneigenlijke*²⁾ beschikkingsmacht, welke geld door zijn onderstelde koopkracht ten aanzien van andere goederen geacht wordt te hebben? Overigens heeft *v. Böhm* wel degelijk het crediet ingevlochten als bestanddeel van zijn renteleer. Hij schetst den „Darlehenszins” in zijn ontstaan, hij neemt ook „Rücksicht” op den invloed, dien het crediet heeft op den rentestand. Maar hij schrijft niet in de eerste plaats over crediet. Hij behandelt het, voor zoover het inwerkt op het renteverwijnsel. Abstraheert *v. Böhm* van het crediet, wanneer hij b.v. zegt: „Leicht aber endlich der Vermögensbesitzer seinen Vermögenstamm an andere aus, so kann dies entweder im Konsumtiv- oder im Produktivkredit geschehen”, met wat daarop volgt? En wanneer *v. Böhm* aan den „Kapitalmarkt in voller Entfaltung” toe is, dan noemt hij 7 factoren voor de hoogte van den rentestand. De 1e factor is „die Grösse des nationalen Subsistenzfonds”, waarvan naar wij zagen getuigd is, dat het ten deele wordt uitgeleend. In dit aanbod is de *gehele* credietverstrekking mee begrepen, terwijl de 2e factor: „die Zahl der aus demselben zu versorgenden Produzenten” de gehele credietvraag — voor zoover „eigen” middelen ontbreken — der producenten, arbeiders meegeteld, omvat. Dan is er de credietvraag naar „Kunsumtivarlehen”, en eveneens de vraag naar voorschot van de grondeigenaren, ten slotte die, welke voortvloeit uit het bestaan „eines zahlreichen von seinen Renten lebenden Kapitalistenstandes”, al welke factoren alleen zin hebben binnen het kader van crediet. Ik begrijp, dat prof. *Polak*, die voor de credietvraagstukken meer voelt, zulk een behandeling schamel zou oordeelen, bijaldien *crediet* aan de orde ware; ik begrijp *niet*, dat hij zegt, dat *v. Böhm* van credietverhoudingen abstraheert, waar 6 van de 7 factoren van den rentestand bij *v. Böhm* of credietverhoudingen implicieeren of credietverhoudingen *zijn*, terwijl, nog eens, niet het crediet, doch het *renteverwijnsel* voorwerp van onderzoek is.

De heer *Polak* vraagt nog, of het niet al te abstract is om iemand, die *f* 100 naar de spaarbank brengt om over een jaar *f* 102.64 terug te ontvangen, voor te stellen als een handelaar, die tegenwoordige goederen te koop heeft. Ik antwoord: neen, dat is niet te abstract. Want voor de vraag naar den invloed van sparen op den omvang van het „Subsistenzfonds” is die eenvoudige voorstelling, met weglating van tussehenleden, die het aanbod bemiddelen, volkomen geoorloofd. Het zit toch niet in de kleinheid van het bedrag? Ik weiger aan te nemen, dat een scherp en scherpzinnig theoreticus als de heer *Polak*, hier, op dit gebied, zou doen wat indertijd de heer *F. van der Goes*⁴⁾ deed met de uitbuitingstheorie, die hij alleen erkende voor het geval men van zijn renten arbeidsloos kan leven, doch niet voor het geval een arbeider na een jaar voor *f* 100.— op zijn spaarbankboekje *f* 102.64 terugontvangt!

Ten besluite. Tegenover de schematische voorstellingen, de „abstracte” bij *v. Böhm*, de „werkelijke” bij *Polak* in bovenstaand artikel, stel ik deze woorden van *v. Böhm*, wederom uit

2) Oneigenlijk, ook volgens den schrijver.

3) Pos. Theorie, 4. Aufl. I blz. 393, onderdeel D. d.v. allg. subsistenzmittel makt.

4) Vgl. „Het Volk” van 29 Mei 1906, aangehaald bij Treub, Hoofdstukken uit de Geschiedenis der Staathuishoudkunde: De leer van den Klassenstrijd.

het hoofdstuk over kapitaalvorming door besparing: „ein wirtschaftlich gebildetes Volk thesauriert nicht mehr, sondern legt das Ersparte an: durch Ankauf von Wertpapieren, Einlage in eine Bank oder Sparkasse, Darlehensgewährung etc. Auf diesem Wege wird es dem Produktivkredit zugeführt, vermehrt die Kaufkraft von Produzenten zu Produktionszwecken” enz.

Wie deze woorden goed bekijkt, vindt die niet *Polak's* schema der werkelijkheid daarin terug? Waarlijk, *v. Böhm* is niet zóó abstract, als de geëerde schrijver meent.

Mijn weerwoord sluit waardeering allerminst uit, en ik blijf den heer *Polak* zeer erkentelijk voor de aandacht, aan mijn beschouwingen van het vorige jaar gewijd.

H. W. C. BORDEWIJK

WETTELIJKE REGELING VAN HET ACCOUNTANTS- BEROEP IN DUITSCHLAND

Evenals bij ons ten lande is ook bij onze oostelijke naburen het accountantsberoep, of beter gezegd het beroep der Bücherrevisoren und Treuhänder” nog steeds niet wettelijk geregeld. En evenals in ons land heeft men ook daar verschillende verenigingen, waarbij de meeste vakgenooten zijn aangesloten. De voornaamste hiervan zijn het „Verband Deutscher Bücherrevisoren”, „Verband der Revisions und Treuhandgesellschaften”, „Reichsbund deutscher Treuhandaktiengesellschaften”, „Verband Deutscher Diplomkaufleute (Fachgruppe der Treuhänder)”, „Verband Deutscher Diplom Bücherrevisoren” e.a.

Het beroep als zoodanig lijdt natuurlijk onder eene dergelijke versplintering en zeer zeker ook ten aanzien van het beroep bij het publiek.

Tot dusverre kende men in Duitschland de „beëdigde Bücherrevisor”, die deels door de Kamers van Koophandel, deels door de stadsbesturen werden aangesteld, soms ook is het „Landesgerichtspräsident” die zonder voorkennis van de Kamer van Koophandel den Bücherrvisor beëdigt en aanstelt. Vaak geschiedt dit zonder voldoende vooronderzoek naar persoonlijkheid en kennis, zoodat het geen verwondering behoeft te baren, dat te dien opzichte vaak erge misstanden voorkomen.

In verband hiermede hebben het „Verband Deutscher Bücherrevisoren” en het „Verband Deutscher Treuhand und Revisionsgesellschaften” zich vereenigd in een „Arbeitsgemeinschaft zur Förderung des Revisions und Treuhandwesens”, welke een wetsontwerp heeft samengesteld dat den betreffenden regeeringslichamen is aangeboden.

Aan dit wetsontwerp zij het volgende ontleend:

Zij die het beroep van Bücherrevisor en Treuhänder als vrij hoofdberoep zelfstandig en onafhankelijk wenschen uit te oefenen, moeten door een Kamer van Koophandel binnen het Rijk worden beëdigd en in een daartoe aan te leggen register worden ingeschreven. Zij mogen dan den titel „Beëdigter Bücherrevisor und Treuhänder” of „Beëdigter Bücherrevisor” voeren. Revisions und Treuhandgesellschaften mogen slechts dan hun beroep uitoefenen, wanneer in de leiding dezer zaken minstens één beëdigter Bücherrevisor is opgenomen.

Behalve het register der Bücherrevisoren voert de Kamer van Koophandel ook nog een register der ingeschreven assistenten. Het beroep zal worden vertegenwoordigd door een „Kamer van Bücherrevisoren en Treuhänder”, welker doel zal zijn toezicht te houden op de uitoefening van het beroep

en de belangen van het beroep, waar noodig, te verdedigen.

Deze Kamer van Bücherrevisoren benoemt verder een examencommissie, terwijl buitendien bij deze Kamer een soort Raad van Discipline zal worden ingesteld, op de wijze zooals reeds sedert tal van jaren bij het „Verband Deutscher Bücherrevisoren” bestaat. Zij, die zich aan het Bücherrevisorenberoep willen wijden, moeten een algemeene ontwikkeling en een vooropleiding genoten hebben zooals nader door de Kamer der Bücherrevisoren zal worden vastgesteld, waarbij dan voor personen die een universitaire opleiding hebben genoten (d.w.z. bij een Handelshoohschule) zekere uitzonderingen bij de af te leggen examens kunnen worden toegestaan.

De assistenten kunnen eerst dan in het door de Kamers van Koophandel te voeren register worden ingeschreven, wanneer zij ten minste 24 jaar oud zijn en ten minste een jaar bij een beëdigd Bücherrevisor of bij een Revisions und Treuhandgesellschaft praktisch zijn werkzaam geweest. Het eigenlijke vakexamen kan slechts worden afgelegd nadat de assistent minstens gedurende 3 jaar in het assistentenregister is ingeschreven en bij een Revisor praktisch als assistent is werkzaam geweest.

Verder zijn nog een aantal overgangsmaatregelen voorgesteld.

Dit wetsontwerp heeft in Duitse vakkringen zeer de aandacht getrokken en is ook in verschillende tijdschriften druk besproken en becritiseerd.

Hoe ook het lot van dit ontwerp moge zijn, in ieder geval is het toe te juichen dat ook in Duitschland in dit opzicht een streven naar betere toestanden en wettelijke regeling merkbaar is.

J. E. SPINOSA CATTELA

UIT EN VOOR DE PRAKTIJK

Red.: ABR. MEY en JAMES POLAK

In deze rubriek worden elke maand een of meer opgaven gepubliceerd, waarvan ieder abonné de uitwerking aan de redactie kan inzenden.

De oplossingen moeten vóór den 25sten der maand, volgend op die, waarin de opgave is gesteld, worden toegezonden aan den rubriekredacteur, wiens naam bij de desbetreffende opgave werd vermeld. Ze worden beoordeeld onder de initialen van den inzender (wiens naam en adres op het werk moeten zijn vermeld), of onder door hem te geven motto.

Op het couvert te schrijven „Oplossing”.

Het papier slechts aan een zijde te beschrijven. Losse vellen papier aan elkaar hechten.

Voor werkstukken, welke men terugverlangt, gefrankeerd couvert bijvoegen.

Voor elke opgave worden punten gegeven (maximum 10). Hij of zij, die het hoogste aantal punten voor 6 uitwerkingen verkrijgt, ontvangt van den uitgever een boekwerk, betrekking hebbende op het vak. — Zij, die eenmaal een prijs ontvingen, blijven verder buiten mededinging

OPGAVE No. 32 (Afd. II)

Uitwerkingen in te zenden aan den Heer James Polak,
Mauritsweg 13 b, Rotterdam

Onderzoek in strafzaak wegens verduistering

Uit de U met bijgaand procesverbaal ter inzage verstrekte stukken blijkt, dat verdachte kassier was van een handels-